

DE INFORMATIEHUISHOUDING VAN DE INFORMATIEWERKER

Ordenen, rubriceren, classificeren – het zit informatiewerkers in de genen, zo wordt wel gezegd. Als dat zo is, moet het bij hen thuis ook een opgeruimde boel zijn. Of gaat toch ook voor hen het gezegde op: bij de loodgieter thuis lekt de kraan altijd? Hanneke Smulders en Margriet van Eck Poppe namen de proef op de som.

Eerlijk is eerlijk: de afspraken met de informatiewerkers bij wie wij thuis een kijkje wilden nemen in hun privé-informatiehuishouding, werden onder valse voorwendselen gemaakt. We kondigden aan hen te willen spreken over hun persoonlijke literaire interesses en de inhoud van hun boekenkast. En pas aan het begin van het gesprek werd hen gemeld dat het ons om iets anders was te doen. Namelijk om het opberg- en terugvindprincipe dat door hen wel of niet wordt toegepast in hun privé boekenkast, cd-rek, de lade met videobanden, foto's, negatieven, dia's, de gereedschapskist in de garage, de persoonlijke documenten en de 'dozen op zolder'. Het onderliggende doel van deze gesprekken: te achterhalen welke eenvoudige doe-het-zelf opberg- en terugvindsystemen er zoal bestaan. Op zoek naar 'unplugged informatiemanagement' dus...

VIER KIJKJES

De 'slachtoffers' van onze onorthodoxe werkwijze reagerden sportief. *John Mackenzie Owen*, hoogleraar Informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, verraaft zijn Britse afkomst door geen spier te vertrekken als hem het eigenlijke doel van het gesprek wordt geopenbaard. *Annemieke Jurgens*, adviseur bij InfoManagement, barst in lachen uit. Ook bij *Paul Nieuwenhuysen*, hoogleraar en hoofd Informatie en Documentatiecentrum aan de Vrije Universiteit Brussel en gastdocent Postuniversitaire opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap aan de Universiteit van Antwerpen, zijn we welkom, al meldt hij direct: 'Ik heb helemaal geen boeken'. Alleen *Mia Brugmans*, business intelligence manager bij Interbrew en docent aan de bibliotheekschool te Gent, neemt de uitnodiging wat terughoudender aan, maar zij was dan ook op de hoogte van het doel van onze reis naar Leuven.

Twee mannen en twee vrouwen, twee Nederlanders en twee Belgen leveren vier kijkjes 'bij de loodgieter thuis' op.

GERICHT OP LETTERS

John Mackenzie Owen kan in zijn huis ieder boek of ander document snel vinden, hoewel hij naar eigen zeggen geen ordeningssysteem toepast in zijn persoonlijke verzamelingen. Een uitleenregistratiesysteem heeft hij niet, want hij leent niets uit door slechte ervaringen in het verleden.

In zijn woning bevinden zich feitelijk twee verzamelingen door elkaar: de verzameling van zijn echtgenote Alida en die van hem. Zij hebben alle boeken en documenten zelf een plek gegeven en kunnen daardoor alles makkelijk terugvinden. Een paar gewoontes zijn er wel: zware boeken staan op de onderste

'Levensloop' laatjes van Mia Brugmans

planken, kookboeken staan in de buurt van de keuken, de meest gewaardeerde boeken staan in de huiskamer, nieuwe aankopen liggen een tijdje op een stapel op de vleugel. De meeste boeken staan gerangschikt op inhoud: soort bij soort. Toevallig hebben John en Alida een week eerder alle tuinboeken bij elkaar gezet omdat de collectie te veel versnipperd was geraakt.

John heeft veel muziek op cd. Die collectie is gerangschikt naar type instrument en staat op vijf verschillende plekken in het huis. Dat is niet handig, hij is nog op zoek naar een goede cd-kast. Zijn lp's zijn geordend naar muziekstijl en vormen beslist de ordelijkste collectie, want hij wordt het minst gebruikt. Kunstboeken staan bij elkaar. Nederlandstalige literatuur is alfabetisch gerangschikt op naam van de auteur. Naslagwerken zijn gemixt met Duitse literatuur, dat is niet echt handig.

Weggooiën doen John en Alida bijna niets, het kost te veel tijd om te beslissen wat weg kan en wat moet blijven. Zo gaat dat in veel werksituaties eigenlijk ook: bij twijfel bewaart men...

John refereert aan *Samuel Pepys*. Die bezat drieduizend genummerde boeken, die in twaalf kasten waren opgesteld. Kocht hij een nieuw boek, dan moest een oud boek weg. Nog heden ten dage zijn deze prachtige boekenkasten te bezichtigen in de Bibliotheca Pepysiana die in 1724 is ingericht in Magdalene College, Cambridge (www.magd.cam.ac.uk/pepys). In Pepys' boekenkasten is gewoerd met de ruimte. Om zo veel mogelijk boeken een plek te kunnen geven, is geordend op formaat. De kleinere boeken staan naast elkaar op een rij vóór de grotere boeken en zo verder, tot drie rijen dik. Net als Pepys is John erg gericht op lettertjes. Videobanden, foto's en dia's hebben niet echt zijn hart, hetgeen blijkt uit de stiefmoederlijke behandeling die ze krijgen. Zo is hij vergeten wat er op de dia's in de talloze diadozen staat en liggen foto's van jaren her opgestapeld in de verpakkingen van de ontwikkelcentrales. Dit te ordenen is ondertussen vrijwel onbegonnen werk.

De garage is verboden terrein voor de interviewster, het is daar in zijn woorden 'te erg'. Eén kamer draagt de naam 'bibliotheek', daar mag de interviewster wel een kijkje nemen. In de rekken staan onder andere oude schoolboekjes van Alida ('Gids voor Gymnasiasten'). Op een zoldertje staan ongeveer honderd archiefdozen met correspondentie, artikelen, rapporten en andere werkgerelateerde documenten van John. Hij kan dat op de universiteit niet bewaren en heeft alles hier gerangschikt naar onderwerp. Labels op de dozen corresponderen met labels op de documenten. Vakliteratuur slaat John in pdf-formaat op met gebruikmaking van bibliografische software (Bibtex). Hier is de hand van de documentalist duidelijk te herkennen.

Leestip van John: Henry Petroski *The Book on the Bookshelf* (ISBN: 0-965-004552, uitgave New York; Knopf, 1999). In dit boek geeft Petroski voorbeelden van allerlei ordenings-

Nieuwe aanwinsten krijgen bij John Mackenzie Owen eerst een plekje op de vleugel

principes: op onderwerp, op auteursnaam, formaat, kleur van de omslag, uitgever, gelezen/ongelezen, chronologisch, ISBN nr., prijs, nieuw/tweedehands, leuk/niet leuk, gehechtheid. Petroski beschrijft ook de afwegingen die hij en zijn vrouw maakten toen ze gingen trouwen en hun collecties moesten worden samengevoegd. Háár ordeningsprincipe won want hij kon toch altijd wel vinden wat hij zocht. Petroski beschrijft hoe hun gezamenlijk bezit van één kast uitgroeide naar twintig kasten.

STEEDS MINDER BEWAARDERIC

Annemieke Jurgens houdt erg van klassieke muziek en opera. Zij bezit een enorme collectie cd's en lp's die ze heeft gerangschikt op naam van de componist. Haar voorkeur voor klassieke muziek blijkt uit de aandacht waarmee deze collectie in lades is ondergebracht. Het halve laatste met populaire muziek is, in haar woorden, 'een zootje'. Daar ligt haar hart niet. Muziek uitlenen doet Annemieke niet (behalve de populaire); ze is bang op die manier cd's kwijt te raken.

Met haar collectie boeken gaat ze heel anders om. In de rijkgevlude boekenkast in haar werkkamer valt op dat er veel boeken horizontaal boven op andere boeken liggen. De kast is vol. Ze deelt daarom boeken uit aan iedereen die bij haar langskomt, maar alleen als de ontvanger werkelijk van plan is het boek te gaan lezen. Terugbrengen mag niet! De Nederlandse literatuur is alfabetisch gerangschikt op auteursnaam, evenals de Nederlandstalige poëzie. Haar studieboeken (kunstgeschiedenis) zijn op vak geordend en

de kunstboeken zijn onderverdeeld in tentoonstellingscatalogi, museumcatalogi, kunstenaarsmonografieën en boeken over kunststromingen en -stijlen.

Er is een aparte plank met secundaire literatuur over auteurs en literaire stromingen en naslagwerken zoals de Winkler Prins encyclopedie, hobbyboeken en woordenboeken. Annemieke is dol op woordenboeken, ze leest ze als romans. Een digitaal woordenboek vindt ze niet aantrekkelijk. Het digitale Groene Boekje zit niet in haar laptop.

Wat ze wel digitaal in haar laptop heeft opgeslagen zijn beschrijvingen van de kunstwerken die zij samen met haar partner Rob Troost bezit. Van ieder kunstvoorwerp zijn een paar foto's opgeslagen met daarbij een summiere beschrijving in Adlib. Ze heeft dit gedaan voor de verzekering zegt ze, maar het is ook leuk om overal te kunnen laten zien wat er thuis aan haar muur hangt.

Van tentoonstellingen waar ze nog naartoe wil gaan houdt ze een knipselarchiefje bij. Zodra ze naar de tentoonstelling is geweest, gooit ze het knipsel weg. Ze houdt van lijstjes. Zo heeft ze ook een lijstje met nog te kopen boeken. Haar oog valt toevallig op het boek *De asielzoeker* van Arnon Grunberg. Dat staat op het lijstje én in haar kast. Lachsalso. Dat klopt niet. Ze schrapt de titel van haar aankooplijstje. Boeken weggeven doet ze graag, weggooiën niet. De enige boeken die ze ooit vol overtuiging heeft weggegooid kwamen uit een erfenis van Robs 'tante Lien'. Deze dame bezat een verzameling van wel achthonderd historische damesromans. Dat liep van *Elisabeth, koningin tegen wil en dank*, via *Angelique* naar *Een erfenis in de pruikentijd* en *Harten in de branding*. Tante Lien rookte als een ketter en de boeken roken daardoor vies. Annemieke heeft ze allemaal bij het oud papier gezet.

Ze wordt steeds minder bewaarderig. Haar bedrijfsarchief (honderdtwintig brievenbakjes) heeft ze in 1995 achter in haar auto gezet toen ze geëvacueerd werd vanwege de watersnood in de Betuwe. Zo heeft ze wekenlang rondgereden met haar bedrijfsarchief in de kofferbak van de auto, totdat ze weer kon terugkeren in haar eigen woning. 'Het was wel handig om alles altijd bij me te hebben,' zegt ze. Vorig jaar heeft ze haar complete bedrijfsarchief laten vernietigen. Dat ging om honderd archiefdozen, zestig ordeners en vele diskettes vol met oud materiaal (vanaf 1986). Ze liet een professionele archiefvernieter komen die zich over al deze documenten ontfermde. Ze is blij dat het weg is. Bij een nieuw onheil zou ze nu alleen haar laptop meenemen.

'Bibliotheekje spelen' zat er al vroeg in bij Annemieke. In een van haar kamers heeft zij een paar strekkende meter Kluitman-boeken. Dik Trom, Pietje Bell, Kruijmelte, Afke's tiental, Paddeltje en nog veel meer. Ze verzamelt ze al sinds haar kinderjaren. Op de rug van enkele exemplaren heeft ze als kind cijfercodes geschreven. We ontcijferen de hanenpoten: 3. 36, 3. 37, 3. 38. Ze staan nog op volgorde ook! Ze vertelt dat ze vroeger ook een uitleenregistratie bijhield, compleet met cataloguskaarten en boetes voor te laat terugbrengen. Dat is nu wel anders. De boeken waar ze erg aan gehecht is leent ze niet uit, de rest geeft ze weg.

Ook de interviewster vertrekt met een stapeltje boeken onder de arm. 'Wel lezen hoor!' zegt Annemieke nog bij het vertrek.

WEL/GEEN TERRAS

Paul Nieuwenhuysen heeft thuis niet alleen geen boeken, ook met videobanden of muziekdragers wenst hij zich privé niet bezig te houden. Met information retrieval is hij de hele dag al bezig, daar wil hij thuis niet ook nog eens tijd aan besteden. Hij woont bewust in het centrum van Antwerpen met de bibliotheek vlakbij en is een intensieve gebruiker van internet. Hij leest vrijwel geen romans en zal niet gauw een boek herlezen of een muziekstuk herbeluisteren. 'Ik ben meer exploratief ingesteld en houd niet van herkauwen.' Wel leest hij graag over zijn hobby's: fotografie en Afrikaanse primitieve kunst. Zijn reizen bereidt hij zorgvuldig voor. Inmiddels beschikt hij over een indrukwekkende fotoverzameling. Het basismateriaal bewaart hij in chronologische volgorde.

Hij waarschuwt voor het classificeren van het basismateriaal. Wel acht hij het nuttig om het resultaat, een selectie uit de foto's, te classificeren en te presenteren naar thema. Zelf schrijft hij hierover op zijn website: 'I see some relations between photography and my professional activities (application of information retrieval systems and teaching about this): in both activities, one must select from an overwhelming number of possibilities to obtain a result that is interesting (at least that is what we hope), both activities can be improved by some technical and even historical understanding of the applied methods, and finally the result should be presented in a clear, simple, efficient and enjoyable format.'

Veel tijd besteedt hij aan de naamgeving van de digitale foto's op zijn website, zodat ze via internet search engines op relevante kenmerken zijn terug te vinden. Bijvoorbeeld: france--bourgogne--saone-et-loire--drassy-saint-loup--door--green--lock--details.html. De ordening van de bestanden in een hiërarchische mappen- of directorystructuur is onontbeerlijk om de verzameling op zijn computer toegankelijk te houden. Naast folders over landen en regio's bouwt Paul Nieuwenhuysen ook aan enkele thema's, zoals deuren, roest, schepen en boten. Neem zelf eens een kijkje op www.vub.ac.be/BIBLIO/nieuwenhuysen/photos/ om te genieten van deze rijke verzameling.

Op de website is het soms mogelijk om te werken met links, zodat een fotobestand maar eenmaal opgeslagen is, maar soms moet hij werken met meerdere exemplaren. Ook op zijn computer is het soms gemakkelijker om te werken met kopieën.

'Een classificatie is niet iets absoluuts, het moet aansluiten bij een behoefte', benadrukt hij nog eens. Een duidelijk voorbeeld hiervan is zijn overzicht van bezochte cafés en restaurants in Antwerpen. In een Wordtabel legt hij vast: de naam, wel/geen terras, type, buurt, precieze locatie, evaluatie van de kwaliteit en de kwaliteit/prijsverhouding. Op het moment dat hij zich met wat vrienden afvraagt waar ze zullen gaan eten en ze vaststellen dat ze te voet willen gaan en behoefte hebben aan een terras, kan hij gemakkelijk de

mogelijkheden tevoorschijn halen. Hij gelooft niet in het op de bonnefooi de stad in lopen of op reis gaan en zien waar je uitkomt. ‘Dan mis je de hoogtepunten of loop je het risico dat het niet helemaal is wat je graag had gewenst.’

EEN ECHTE ZOLDER

De boeken en tijdschriften van Mia Brugmans doorlopen als het ware drie stadia. Beneden in de woonkamer liggen de laatste afleveringen van de tijdschriften en in de boekenkast staan de boeken die ze koestert. Romans alfabetisch op auteursnaam, de non-fictie op onderwerp bij elkaar. Boven in de logeerkamer liggen de tijdschriftjaargangen op planken en staat een volle boekenkast. Als deze kasten echt vol zijn, verhuist een deel van de inhoud naar de zolder. ‘En daar komt het nooit meer af’.

Het is duidelijk, Mia Brugmans heeft grote moeite met weggooien. Dat geldt zowel voor romans en vakliteratuur, als voor meubilair en dergelijke. De interviewster mag een kijkje nemen op de zolder, maar er absoluut niet over schrijven. ‘Het is een echte zolder, waar kinderen nog schatten kunnen vinden’. Dat laatste kan de interviewster beamen.

Mia Brugmans houdt geen register bij van de boeken die ze heeft en uitlenen doet ze eigenlijk niet meer. ‘Ik verloor vaak het briefje waarop stond aan wie ik wat had uitgeleend.’ Haar verzameling videobanden en cd’s is zo klein dat classeren overbodig is. Op de videobanden zelf staat wat erop is opgenomen.

Haar gereedschap is keurig geordend in de trapkast. Tot haar eigen verbazing constateert ze dat haar afval veel beter geordend is – wel negen verschillende soorten – dan haar informatiebronnen.

‘Als het voor een ander is, dan ben ik veel preciezer.’ Zo bewaart ze graag brochures en recensies van films, tentoonstellingen en theatervoorstellingen die ze heeft bezocht, als geheugensteuntje. In mappen met doorzichtige insteekmapjes zit het documentatiemateriaal op chronologische volgorde bij elkaar. ‘Ik doe dus minder aan het toegankelijk maken van de informatie dan ik behoefte heb.’ Voor actuele (culturele) informatie vindt ze internet een zegen.

Ze fotografeert graag als ze op reis is. De fotomapjes liggen op verschillende plaatsen, afhankelijk van het verwerkingsproces. Ze selecteert namelijk foto’s om ze op grote kartonnen bladen te plakken. Op die bladen, die in chronologische volgorde liggen, passen vijf of zes foto’s. Er ligt een stapeltje nog te plakken foto’s beneden. Boven bewaart ze de negatieven van de verwerkte fotomapjes, ook op chronologische volgorde. Op de mapjes zelf schrijft ze waar de foto’s over gaan. De losse bladen geven haar de flexibiliteit om steeds opnieuw te bepalen welke ze zal meenemen of laten bekijken.

In een mooie oude ladekast heeft ze, naast de nodige admi-

De rijkgevulde boekenkast van Annemieke Jurgens

nistratieve paperassen, ook enkele zogenaamde ‘levensloop’ laatjes. Ze bewaart er de geboortekaartjes en andere persoonlijke belevenissen van familie en vrienden. De ordening is min of meer op achternaam.

Wat dat betreft pakte haar vader het heel wat zorgvuldiger aan. Hij schafte begin jaren dertig twee fichebakken aan en begon met het aanleggen van een familiechroniek. In de ene bak staan de fiches netjes op datum, in de andere op achternaam-voornaam. Nog niet zo lang geleden heeft hij op basis van deze informatie de familiegeschiedenis geschreven.

LEERMOMENTEN

In de praktijk blijven informatieprofessionals dus het meest zorgzaam en ordelijk om te gaan met de dingen waar ze het meest aan gehecht zijn. Die zetten ze in de huiskamer neer, onder handbereik. Deelcollecties die nooit gebruikt worden verhuizen naar afgelegen plekken, zoals slaapkamers of zolders. Uit de gesprekken halen we de volgende leermomenten:

- alles wat je zelf een plek geeft kun je zelf goed terugvinden;
- heb niet meer materiaal dan waar ruimte voor is;
- wat je niet kwijt wilt raken, moet je niet uitlenen;
- orden documenten direct bij binnenkomst, uitstel betekent vaak afstel;
- zet je belangrijkste materiaal bij elkaar onder handbereik;
- wees kritisch bij het maken van kopieën;
- zorg dat een eventuele indeling nauw aansluit bij je informatiebehoefte;
- helemaal geen indeling maakt een groeiende verzameling al snel ondoorzichtig en alleen geschikt voor bladeren;
- door de indeling of classificatie te regelen in een apart register in plaats van in de kast, houd je de meeste vrijheid om de toegankelijkheid naar je hand te zetten.

Hanneke Smulders is adviseur bij Infomare. Margriet van Eck Poppe is adviseur bij Info Research Alkmaar.